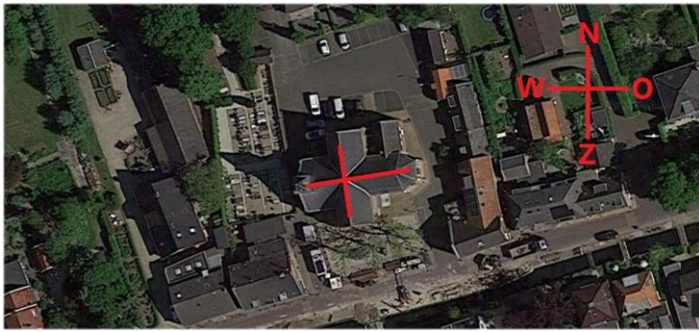

De west-oost lijn van de dorpskerk van Lopik.

De dorpskerk van Lopik is, net als bijna alle kerken in Nederland, richting het oosten gebouwd. Kijk

Afbeelding 1. De west-oost lijn van de dorpskerk in Lopik.

maar op afbeelding 1, daar zie je duidelijk dat de kerk in de west-oost lijn is gebouwd. Het principe van deze west-oost lijn, wordt in de architectuur vaak het oriënteren op het oosten of het toepassen van de oosting genoemd. Het richten van een gebouw op het oosten. Deze methode is al heel oud, zelfs veel ouder dan het Christendom. Eeuwen terug had de mens al een beleving van de zon als licht- en warmtebrenger, die dagelijks opnieuw verschijnt en van cruciaal belang is voor het leven op aarde. In de meeste

religies speelt de zon dan ook een hoofdrol en wordt ze als god vereerd. Het bouwen in deze richting is dan ook niet toevallig. De oosting van kerkgebouwen heeft een historische achtergrond en een symbolische betekenis. Voor de eerste christelijke kerken, zullen we terug moeten gaan naar ongeveer de 3de eeuw na Chr. van onze jaartelling. In de eerste 2 eeuwen waren er veel Christenvervolgingen onder diverse keizers van Rome. In het jaar 312 kwam daar verandering in. Keizer Constantijn de Grote kreeg namelijk voordat hij een grote veldslag moest leveren een visioen. Hierin zou hij een lichtend kruis aan de hemel hebben gezien, met de belofte dat hij in dit teken de veldslag zou overwinnen. Hij liet het Christenmonogram¹ op de schilden van zijn soldaten schilderen en hiermee had hij deze veldslag gewonnen. Hierdoor zou Constantijn tot het christendom zijn bekeerd. Met zijn edict van Milaan² (in het jaar 313) beloofde Constantijn dat christenen hun religie vrij mochten belijden en dat zij herstelbetalingen zouden ontvangen voor geleden schade door christenvervolgingen. Hiermee kreeg het bouwen van grote gebouwen, om grote groepen mensen onder te kunnen brengen tijdens bijeenkomsten, een enorme impuls. De bouwvorm van de Romeinse basilica werd veel gebruikt en dit zien we terug in de eerste West-Europese kerkgebouwen. Wij noemen het geen basilica, maar kennen het als basiliek.

Afbeelding 2. Plattegrond basilica van Maxentius in Rome rond 308 n.Chr.

Niet alleen de bouwvorm werd overgenomen. Er zijn nóg meer elementen die de eerste Christen gemeentes van de Romeinen hebben overgenomen. Wij noemen dat met een mooi woord 'adaptatie'. Een bestaand feest of gebruik krijgt dan een nieuwe betekenis. De vormen bleven ongeveer gelijk, maar de inhoud veranderde. Het Christendom heeft vele zaken geadapteerd, zoals we dat dan zeggen. Ik wil er hier graag een paar noemen, die te maken hebben het west-oost lijn binnen kerkgebouwen. In het Romeinse Rijk waren er veel goden die ze vereerden. Zo was er ook de verering van de zonnegod, die ze de Sol Invictus³ noemde. Op 25 december 274 na Chr. maakte de Romeinse keizer Aurelianus het zelfs tot een officiële verering naast de vele andere traditionele Romeinse goden vereringen. Op die datum vind er een winterzonnewende⁴ plaats. De tempels waren richting het

¹ Dat is dus niet het kruis, maar we denken de eerste twee letters van de Griekse naam ΧΡΙΣΤΟΣ (Christus). Dat zijn de letters, X (Chi) en P (Rho). Samen vormen ze het Christenmonogram. Dit monogram werd in de eerste eeuwen vaak gebruikt.

² We moeten het zien als een tolerantiedecreet, dat hield in dat aanhangers van de christelijke godsdienst niet meer vanwege hun weigering te offeren aan de Romeinse staatsgoden konden worden vervolgd. Voortaan had het christendom dezelfde rechten als andere erkende godsdiensten.

³ Dat is Latijn voor onoverwonnen of onoverwinnelijke zon.

⁴ Een wende moet men zien als het keren of draaien. In december is het een gebeurtenis waarbij de zon, vanuit de aarde gezien, de meest zuidelijke positie (de Steenbokskeerkring) bereikt. Het is dan de kortste dag van het jaar en de langste nacht. De zon keert na deze dag weer richting de evenaar. De zon neemt dan weer in kracht toe. Dit wordt gezien als een onoverwinnelijke kracht.

oosten gebouwd, i.v.m. de opkomende zon.

Uit de Bijbel weten we dat op de eerste dag van de week Christus opstond en deze dag werd voor de Christenen belangrijker dan de zevende dag van de week, dat in de Joodse traditie de Sabbat is. In het boek Openbaring wordt deze dag voor het eerst 'de dag van de Heer' genoemd, Openbaring 1:10 *"En ik was in den geest op den dag des Heeren; en ik hoorde achter mij een grote stem, als van een bazuin"*. Later kreeg deze 'eerste dag van de week' of 'dag van de Heer' de naam 'zondag' waarmee de dag van de opstanding van Christus ging samenvallen met de dies Solis, de dag die aan de zonnegod Helios was gewijd in het Romeinse rijk. In 321 vaardigde keizer Constantijn zelfs een wet uit dat waarin bepaalde werd dat de dag ná de Joodse Sabbat voortaan als een feest moest worden gevierd. Het begin van de zondag, zoals de eerste Christen gemeentes het gingen gebruiken.

De christenen gaan in die periode dus de zon met Christus vergelijken en/of vervangen.

Zo werd de Sol Invictus verering op 25 december vervangen door de herdenking van de geboorte van Jezus Christus, als "het Licht der wereld" en als "de Zon der gerechtigheid", lees Maleachi 4:2 *"Ulieden daarentegen, die Mijn Naam vreest, zal de Zon der gerechtigheid opgaan"*, Lucas 1:78 *"Dankzij de liefdevolle barmhartigheid van onze God zal het stralende licht uit de hemel over ons opgaan"* en Johannes 8:12 *"Jezus zei: "IK BEN het licht voor de mensen. Iemand die Mij volgt, hoeft nooit meer in het donker te leven"*.

Door deze vergelijkingen met het licht van de zon, kwam ook het oosten als windrichting naar voren. Ook de wederkomst van Christus wordt vanuit het oosten verwacht, lees dit maar in Mattheüs 24:27 *"want zoals de bliksem vanuit het oosten komt en zichtbaar is tot in het westen, zo zal ook de komst van de Zoon des mensen zijn"* en Openbaringen 7:2 *"Ik zag in het oosten een andere engel opstijgen die het zegel van de levende God had"*. Daar waar de zon opkomt wordt Christus verwacht, dus vanuit het oosten.

In de katholieke kerken is het koor, waar het altaar staat, altijd in het oosten van de kerk gelegen. De gebeds richting in de Katholieke kerk is nog steeds naar het oosten gericht. De priester houdt de Mis vanaf het koor van de kerk, dat aan de oostkant van de kerk bevindt. De priester had voldoende licht en de kerkgangers stonden met hun gezicht naar het oosten gericht. Diverse oude kerkvaders schreven dat het geen bezwaar was dat de christelijk gebed uitgesproken werd in de oostelijke richting. Het lijkt wel op de ceremonieën van de zonnecultuur, maar dat had beslist niet dezelfde inhoud en strekking. In sommige oude kerkelijke regelgeving werd zelfs voorgeschreven dat het gebed richting het oosten gedaan moest worden. Hier waren een aantal motieven voor, namelijk de hemelvaart van Christus en de toekomstige wederkomst. Later kwam er nog een 3de motief bij, namelijk het paradijs. De richting werd weergegeven in Genesis 2:8: *"Voorts plantte de Here God een hof in Eden, in het Oosten."*

Je leest dus dat het niet toevallig is dat de oude kerken in de lijn van west-oost lijn gebouwd zijn.

Dus als je in een oude katholieke kerk bent en je weet waar het koor van de kerk staat, dan weet je dat daar het oosten ligt.

Nu kan het voorkomen dat je in een oude katholieke kerk komt, wat geen katholieke kerk meer is. Net zoals onze kerk. Dan moet je maar net weten waar het oude koor vroeger gezeten heeft.

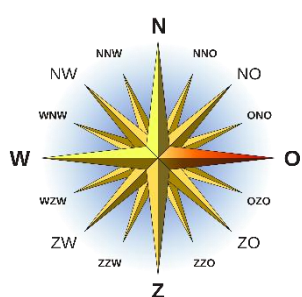
Nu kun je het oosten ook op een andere manier vinden, namelijk door naar de grafzerken te kijken die in de kerk liggen. Als het voeteneind van de grafzerken allemaal in één bepaalde richting staan, kun je eigenlijk wel aannemen dat dit de richting aangeeft van het oost. Vroeger werd er nog in de kerken begraven en ze legde de lichamen altijd met het voeteneind richting het oosten, want ze dacht als Christus weer terugkomt op aarde, dan zullen de graven geopend worden. Als ze opstaan uit hun graf, weten ze direct in welke richting ze moeten lopen, namelijk naar het Licht toe.

Nu is daar 1 uitzondering op, namelijk de grafzerken van de predikanten. Deze liggen namelijk met hun

Afbeelding 3. Grafzerken met het voeteneinde richting het oosten gericht.

voeten richten het westen. Dat komt omdat zij, als Christus weer terugkomt op aarde, de mensen de richting moesten wijzen naar het Licht van de wereld.

Afbeelding 4. Kompas met de 16 windrichtingen.

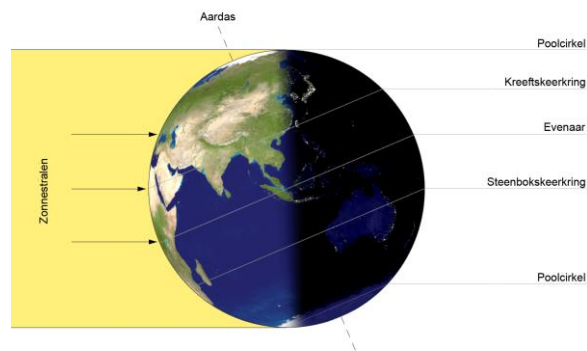
Nu denken sommige van u wel, de kerk is niet helemaal exact gericht naar het oosten. Dat klopt, er zit een afwijking in de richting van het oost-noord-oosten en dat is ook te verklaren.

De aarde beweegt om de zon heen en doet daar 365 dagen over. Tijdens deze beweging om de zon, draait de aarde om zijn eigen aardas heen. 1 dag en 1 nacht draait hij om zijn aardas heen, dus in 24 uur is hij weer rond. Nu staat deze aardas niet recht, maar die staat een beetje schuin en verschuift ook tijdens het draaien om zijn aardas. Deze constante verschuiving van de aardas geeft de seizoenen aan. Dit verschuiven van de aardas geeft ook een variabele oost richting op. Dus een exacte oostelijk richting is er niet. Er zijn maar 2 momenten dat de zon, loodrecht op de

aarde, lees evenaar, staat. Dat is op 21 maart en 23 september, dan duurt de dag net zolang als de nacht. Bij de verschuiving om de aardas beweegt de zon in de richting van de Kreeftskeerkring (Noorden), worden de dagen op het noordelijk halfrond langer en op het zuidelijk halfrond weer juist korter. Als hij helemaal bij de Kreeftkeerkring (Noorden) staat, verschuift hij weer richting de evenaar richting de Steenbokskeerkring (Zuiden).

Als de zon bij de Kreeftkeerkring het hoogste punt heeft bereikt en hij gaat weer terug richting de evenaar, dan noemen we dat de zomerzonnenevende. Deze vindt plaats op 21 juni.

Als de zon bij de Steenbokkeerkring het hoogste punt heeft bereikt en hij gaat weer terug richting de evenaar, dan noemen we dat de winterzonnenevende. Deze vindt plaats op 21 december.

Afbeelding 5.

Nu kan het dus zijn dat de bouwers bij het bepalen van de richting van de kerk, dit in de zomerperiode hebben bepaald. Dit omdat de west-oost lijn, in de richting van oost-noord-oosten ligt. Nu kan het ook zijn, dat ze meer evenwijdig aan de Lopikerwetering wilde bouwen. Wie zal het zeggen, we weten het niet. In ieder geval kunnen we zeggen dat onze kerk in de west-oost lijn gebouwd is.